

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

1, 4, 2, 6, 5, 3

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Prehistorie en oudheid

2 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Perikles wilde de politieke boodschap overbrengen dat de Atheense democratie / vorm van bestuur beter was dan die van andere stadstaten (zoals Sparta) / dat de Atheense burgers actief moesten deelnemen aan de politiek (door te zeggen dat in Athene iemand die zich onttrekt aan het openbare leven als nutteloos werd beschouwd) 1
- waarmee hij het moreel van de burgers in de strijd tegen Sparta wilde vergroten / het belang van de oorlog tegen Sparta wilde onderstrepen / de burgers wilde mobiliseren (om zo sterker te staan in de oorlog) 1

3 maximumscore 3

Uit het antwoord moet blijken:

- dat de grafsteen 'de groei van het Romeins imperium waardoor de Grieks-Romeinse cultuur zich in Europa verspreidde' kan illustreren 1
- omdat de grafsteen gevonden is bij een Romeins fort in Groot-Brittannië / Barates als Syriër (in) het Romeinse leger in Britannia diende, wat de groei van het Romeinse imperium illustreert 1
- omdat de tekst op de Engelse grafsteen deels in het Latijn is / de Keltische vrouw een Latijnse naam heeft / de Britten in aanraking komen met de Palmyreense cultuur via de Romeinen / de Engelse grafsteen in Grieks-Romeinse stijl is gemaakt, wat de verspreiding van de Grieks-Romeinse cultuur in Europa illustreert 1

Opmerking

Alleen als bij de tweede deelvraag een deel van het kenmerkend aspect op een juiste manier wordt verbonden met de bron, wordt telkens 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

De middeleeuwen

4 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Hertog Richard I had zijn huwelijk nog niet in de kerk gesloten / zou een kerkelijk huwelijk sluiten vanwege politieke redenen, waaruit blijkt dat in Normandië nog niet alle christelijke regels werden nageleefd (wat aantoont dat de kerstening nog niet was voltooid) 2
- Deze anekdote was een voorloper van 'het conflict over het primaat' omdat (een van de volgende): 2
 - de hertog van Normandië wilde dat zijn zoon tot aartsbisschop werd benoemd, waardoor de wereldlijke macht haar invloed op de geestelijke macht kon uitbreiden.
 - de geestelijkheid afdwong dat een wereldlijk huwelijk in de kerk moest worden gesloten, waardoor de geestelijke macht haar invloed op de wereldlijke macht kon uitbreiden.

Opmerking

Alleen als bij de tweede bewering wordt uitgelegd welke macht haar aanspraak op het primaat bevestigt, worden scorepunten toegekend.

5 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Dat Jaime I de burgers van Barcelona beloont voor trouw (door ze bepaalde rechten te geven) laat zien dat het feodale systeem (of een juiste omschrijving daarvan) nog invloed heeft 1
- Op economisch gebied is sprake van verandering omdat Barcelona in 1227 een bloeiende handelsstad is / handel drijft met verschillende landen terwijl in de vroege middeleeuwen handel lokaal plaatsvindt 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Vroegmoderne tijd

6 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Het besluit van Hendrik de Zeevaarder:

- om deel te nemen aan de belegering van de islamitische stad Ceuta paste bij de expansie van de christelijke wereld buiten Europa / bij de organisatie van kruistochten (in de middeleeuwen) 1
- om nieuwe scheepstypen / navigatie-instrumenten te laten ontwikkelen paste bij de opleving van de wetenschappelijke belangstelling / bij de Europese overzeese expansie (in de zestiende eeuw) 1
- een fort te bouwen paste bij de Europese overzeese expansie / bij de organisatie van ontdekkingsreizen (in de zestiende eeuw) 1

Opmerkingen

- *Alleen voor een combinatie van een besluit en een daarbij passende middeleeuwse of zestiende eeuwse ontwikkeling, wordt 1 scorepunt toegekend.*
- *Alleen als voor de zestiende eeuw twee verschillende ontwikkelingen worden genoemd, worden 2 scorepunten toegekend.*

7 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

bij 1:

- Door 'de protestantse reformatie die de splitsing van de christelijke kerk in West-Europa tot gevolg had' verschenen (protestantse) boeken die de leer van de katholieke kerk in twijfel trokken / de positie van de katholieke kerk in gevaar brachten, waardoor de paus zich genoodzaakt voelde boeken te verbieden (en de *Index* op te stellen) 2

bij 2:

- Door 'ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen' ontstonden ruimere opvattingen over het geloof / nam de autoriteit van de kerk af / de invloed van de secularisering toe, waardoor er geen draagvlak meer was voor de *Index* (en de paus deze afschafte) 2

Opmerking

Als alleen een juist kenmerkend aspect wordt genoemd zonder juiste uitleg, wordt geen scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
8	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat Junius:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de geschiedenis van Holland wil beschrijven op basis van de klassieke schrijvers, wat past bij het zestiende eeuwse humanisme / bij 'de heroriëntatie op de klassieke oudheid' • door Holland reist om zelf kennis te nemen van het gewest / om onderzoek te doen in de archieven, wat past bij de ontwikkeling van wetenschappelijk denken in de zestiende eeuw 	<p>1</p> <p>1</p>
9	<p>maximumscore 3</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De overeenkomst die getekend wordt is de Pacificatie van Gent (of een juiste omschrijving daarvan) • Omdat de Spanjaarden ook katholieken beroven / vermoorden / ook de katholieke religieuze instellingen plunderen, ondertekenen de overwegend katholieke gewesten / de gewesten die trouw waren aan Spanje de overeenkomst ook, om gezamenlijk de Spaanse soldaten te bestrijden 	<p>1</p> <p>2</p>
<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Als in het antwoord op de tweede deelvraag niet wordt ingegaan op de ondertekening van juist gewesten die katholiek / Spaansgezind waren, worden geen scorepunten toegekend.</i></p>		
10	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vázquez schetst het beeld dat Nederlanders calvinisten / zedenloos / dronkenlappen / overspelplegers zijn • waarmee hij de boodschap wil overbrengen dat de Spaanse / katholieke strijd tegen de Opstand / tegen de protestanten gerechtvaardigd / belangrijk is, zodat deze strijd na het Twaalfjarig Bestand moet worden doorgezet / zodat het Twaalfjarig Bestand niet mag leiden tot een vrede met de (protestantse) Nederlanden 	<p>1</p> <p>2</p>
<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Alleen als bij de tweede deelvraag de boodschap van Vázquez wordt gecombineerd met het Twaalfjarig Bestand, worden scorepunten toegekend.</i></p>		

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

11 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Een argument voor de betrouwbaarheid is dat de legerleiding vraagt om verslagen van soldaten die daadwerkelijk in de Nederlanden hebben gevochten, zodat de verslagen zijn geschreven door ooggetuigen 1
- Een argument tegen de betrouwbaarheid is dat de legerleiding de opdracht geeft / de soldaten de herinneringen op papier laat zetten om rekruten aan te trekken, zodat de soldaten de Nederlanders mogelijk negatiever beschrijven / de soldaten mogelijk alleen de positieve verhalen over het gedrag van Spaanse soldaten beschrijven 1

Opmerking

Alleen als bij de eerste deelvraag wordt uitgelegd wat de bron betrouwbaar maakt / bij de tweede deelvraag wat de bron onbetrouwbaar maakt, wordt telkens 1 scorepunt toegekend.

12 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat:

- in de gewesten Holland, Zeeland en Utrecht (die deelnamen aan de Opstand / in protestantse handen waren) katholieke kerken werden gesloten / werden overgenomen door de protestanten / de katholieke eredienst niet meer in het openbaar mocht worden uitgeoefend 1
- dit besluit het houden van de eredienst weer mogelijk maakte omdat de priesters niet langer gebonden waren aan een kerkgebouw / omdat de eredienst overal kon worden gehouden (wat het probleem oploste) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

13 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Locke schrijft dat volgens het contract (een van de volgende): 1
 - het volk de wetgevende macht kiest en bevoegdheid verleent
 - het volk geen gehoorzaamheid verplicht is aan een vorst die hun belangen niet dient
 - een vorst die de belangen van het volk niet dient in staat van oorlog is met het volk
- waarmee wordt bepaald dat het volk de vorst mag afzetten / dat de vorst het volk tevreden moet houden (wat de relatie tussen vorst en volk bepaalt) 1
- Locke schrijft dat (een van de volgende): 1
 - het volk de wetgevende macht kiest en bevoegdheid verleent
 - dat er wetten zijn om macht te beperken / heerschappij te matigen
 - het volk willekeurige macht mag afwijzen
 - dat het volk geen gehoorzaamheid verplicht is aan een vorst die hun belangen niet dient
- waarmee hij afwijst dat vorsten (absolute) macht mogen baseren op een door God gegeven recht (*Droit Divin*) 1

Opmerking

Alleen als bij de eerste deelvraag een juist gevolg wordt genoemd / bij de tweede deelvraag een juiste uitleg wordt gegeven, wordt telkens 1 scorepunt toegekend aan een passende en verschillende verwijzing naar de bron.

14 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

1, 4, 6, 5, 3, 2

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Moderne tijd

15 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

bij 1:

- Dat Lodewijk XVIII de koning van Frankrijk was geworden, paste bij het herstel van monarchieën tijdens de Restauratie 1

bij 2:

- Dat Lodewijk-Filips zijn troon moest afstaan / dat Frankrijk een republiek werd, paste bij de liberale revoluties / bij de revoluties waarbij burgers meer inspraak eisten in het bestuur 1

16 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Stone en Blackwell zetten zich in voor emancipatie van vrouwen, door voor de afschaf van de wetten te pleiten die ervoor zorgden dat vrouwen financieel afhankelijk waren van hun man.

Opmerking

Voor het alleen noemen van een juiste verandering zonder uitleg, wordt geen scorepunt toegekend.

17 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door de industriële revolutie groeien de steden / neemt de handel / het verkeer toe, waarvoor de afbraak van de stadspoorten ruimte moet maken 1
- De Stuers beweert dat (een van de volgende): 1
 - geen ander land in de 16e-18e eeuw op het gebied van kunst zoveel heeft voortgebracht als Nederland
 - Nederland, wat roemrijke rol in de geschiedenis betreft, voor niemand hoeft te wijken
- wat past bij het (opkomende) nationalisme in de negentiende eeuw 1

Opmerking

Alleen als bij de tweede deelvraag wordt geantwoord dat het argument van De Stuers nationalistisch is, wordt 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.

Vraag	Antwoord	Scores
18	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wilhelm II beweert dat na het bloedvergieten / de overwinning van dertig jaar geleden (tijdens de Frans-Duitse oorlog) Duitsland zich niet meer buitenspel mag laten zetten bij buitenlandse aangelegenheden, wat rechtvaardigt dat (oorlogs)schepen worden gebouwd om de positie van Duitsland veilig te stellen (waarvoor de Vlootwet is aangenomen) • andere (Europese) landen voelen zich bedreigd door de toename van de Duitse vloot / willen hun overzeese bezittingen verdedigen tegen de Duitse vloot / tegen Duitse overzeese gebiedsuitbreiding (wat bijdraagt aan het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog) 	<p>2</p> <p>1</p>
19	<p>maximumscore 4</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Laufenberg wil dat de arbeiders zelf de industrie beheren, waarmee hij zich keert tegen het kapitalistische systeem van de Republiek van Weimar (dat uitgaat van particulier ondernemerschap) • Laufenberg wenst een radensysteem / arbeidersdemocratie / wil af van de politieke democratie van de burgerlijke samenleving, waarmee hij zich keert tegen de parlementaire democratie van de Republiek van Weimar 	<p>2</p> <p>2</p>
20	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er werd gebruikgemaakt van artikel 48 na de Rijksdagbrand • Door de toepassing van artikel 48 kon de persvrijheid / vrijheid van meningsuiting / vrijheid van samenkomst worden opgeschort / konden communisten worden gearresteerd, zodat Hitler tijdens de verkiezingen / in de Rijksdag minder tegenstand kreeg / waardoor het voor Hitler mogelijk werd de machtigingswet aan te laten nemen (waarmee de Rijksdag zich buiten werking stelde) 	<p>1</p> <p>2</p>
21	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het aanduiden van Versailles als 'onrecht' past bij het uitgangspunt dat de afspraken (over de grenzen) in het Verdrag van Versailles moeten worden verworpen • De ontmoeting met Duitstalige inwoners van Polen past bij het uitgangspunt dat er aansluiting van Duitstalige gebieden moet plaatsvinden • Dat de reizen voor jongeren worden georganiseerd past bij het uitgangspunt dat de jeugd genazificeerd / geïndoctrineerd moet worden (om het nationaalsocialisme te steunen) / bij het totalitaire karakter van het nationaalsocialisme 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

22 maximumscore 2

De juiste combinaties zijn:

1 - a, 2 - c, 3 - b, 4 - d

indien vier combinaties juist	2
indien drie combinaties juist	1
indien minder dan drie combinaties juist	0

23 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Met (een van de volgende): 1
 - de titel 'het spel en de pion'
 - het afbeelden van de onderhandelaars die een schaakspel spelen
 - de dode soldaat op de voorgrond
- geeft Jordaan de mening weer dat het de onderhandelaars niet gaat om het redden van soldaten maar om diplomatieke winst / dat de onderhandelaars over lijken gaan om te krijgen wat ze willen / denken dat oorlog een spelletje is 1
- Een kritische mening over oorlogs(onder)handelingen past bij het antimilitaristische uitgangspunt / het anti-imperialistische uitgangspunt / het uitgangspunt dat de bourgeoisie zich niet interesseert in het belang van het volk van de socialisten (van *Vrij Nederland*) 1

Opmerking

Alleen als bij de eerste deelvraag een juiste mening van Jordaan wordt weergegeven, wordt 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de prent.

24 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- De regering van de DDR wilde met de film over Müntzer het marxistische denkbeeld benadrukken (een van de volgende): 2
 - van de klassenstrijd / van de (wereld)revolutie, waardoor de arbeiders / de boeren de macht zouden overnemen van de heersende klasse
 - dat productiemiddelen / land in handen van de gemeenschap zou(den) moeten zijn, zodat land niet in handen mocht zijn van de bezittende klasse / boeren geen herendiensten hoefden te verrichten

Opmerking

Alleen als in het antwoord een marxistisch denkbeeld wordt uitgelegd, worden scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
25	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is: Het tekenen van de verdragen kan worden gezien als reactie op de ontwikkeling in:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1930, omdat ze een herhaling van de economische crisis uit die jaren moeten voorkomen, door de economie te bevorderen met een gemeenschappelijke markt • 1940, omdat ze een herhaling van een (wereld)oorlog moeten voorkomen, door spanning weg te nemen met de betere samenwerking • 1950, omdat de toenemende westerse welvaart vraagt om soepele regels rond (arbeids)migratie / omdat een front wordt gevormd tegen het communistische blok om de dreiging van de Koude Oorlog tegen te gaan 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
26	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is: bij 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De executie wegens hoogverraad (en de begrafenis onder een andere naam) kan verklaard worden omdat Nagy als leider van de regering ten tijde van de Hongaarse Opstand door de Sovjet-Unie werd gezien als iemand die hun grip op de invloedssfeer in gevaar bracht (en daarom uitgeschakeld moest worden / geen martelaar mocht worden) <p>bij 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De herbegraving / de belangstelling voor de herbegraving kan verklaard worden vanuit de herwaardering voor hervormers als Nagy / vanuit het afwijzen van het communistische verleden / na het openen van de grens tussen het Oostblok en het Westen in Hongarije 	<p>1</p> <p>1</p>
27	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is: Gerald Ford wilde het beleid van onderhandelen over wapenvermindering / van het streven naar een betere relatie met de Sovjet-Unie (tijdens de detente) nuanceren, door aan te geven dat hij vindt dat een sterke defensie belangrijk is om de vrede te bewaren / dat de Verenigde Staten niet onder moeten doen voor andere landen.</p>	

Bronvermeldingen

- bron 1 Naerebout F.G. en H.W. Singor, De Oudheid (Amsterdam 2009), pag. 385.
- bron 2 <http://sourcebooks.fordham.edu/Halsall/source/1227barcelona2.asp>
- bron 3 Dirk van Miert, Hadrianus Junius (1511- 1575). Een humanist uit Hoorn, pag. 99-110.
- bron 4 Luc Panhuysen en René van Stipriaan, Ooggetuigen van de Tachtigjarige Oorlog, Van de eerste ruzie tot het laatste kanonschot, Amsterdam 2018, pag. 109
- bron 5 Johan Brouwer ed., Kronieken van Spaansche soldaten uit het begin van den tachtigjarigen oorlog, (Zutphen 1933), pag. 97-98
- bron 6 John Locke, Over het staatsbestuur, (Amsterdam 1988), pag. 195.
- bron 7 Ontleend aan: http://www.dbnl.org/tekst/_gid001187301_01/_gid001187301_01_0060.php
- bron 8 Michael Balfour, The Kaiser and His Times (London: Penguin, 1975), pag. 158-159.
- bron 9 <http://aaap.be/Pdf/Nationalbolschewismus-Laufenberg-Wolffheim/Laufenberg-1919-Lieb knecht-Zum-Gedächtnis.pdf>
- bron 10 <http://www.jugend1918-1945.de/portal/Jugend/thema.aspx?root=26636&ID=22879>
#prettyPhoto
- bron 11 De Waarheid (fragment 1,2 en 3) en Het Parool (fragment 4) via <http://www.delpher.nl/nl/kranten>
- bron 12 <https://www.geheugenvannederland.nl/nl/platform/view/het-schaakspel-pion-jordaan-leendert-jurriaan>
- bron 13 <https://agensir.it/quotidiano/2017/3/10/consiglio-europeo-i-27-capi-di-stato-e-di-governo-limano-la-dichiarazione-di-roma-per-il-60-dei-trattati/>